

Hovoříme o Ekofilmu

Ekofilm je mezinárodním filmovým festivalem o životním prostředí, přírodním a kulturním dědictví. Je v tomto tématu nejstarší evropskou mezinárodní přehlídkou filmů a videopořadů. První ročník se uskutečnil v r. 1974 v Ostravě. V letošním jubilejním roce 30. výročí se konal po rozšíření z Českého Krumlova částečně také v Českých Budějovicích. Na otázky Živy odpovídala dlouholetá dramaturgyně Ekofilmu RNDr. Jitka Radová a ministrem ŽP RNDr. Liborem Ambrozkem jmenovaný prezident letošního Ekofilmu, prof. Pavel Kovář.

Paní doktorko, řadu let se staráte o dramaturgii festivalu Ekofilm. Mohla byste čtenářům Živy sdělit vaše zkušenosti a srovnat minulost a současnost?

Festival Ekofilm nabízí nejen přehlídku filmů, ale také setkání, semináře a besedy s tvůrci, odborníky i širokou veřejností. V minulosti lidé přijížděli hlavně diskutovat o problémech a možnostech nápravy stavu životního prostředí a přehlídka filmů byla doplňkem těchto setkání. Při tvorbě programu jsme kladli především důraz na témata seminářů.

V posledních letech přijíždějí zájemci především na filmový program a hlavním tahákem se staly besedy s tvůrci filmů a dalšími zajímavými osobnostmi, kteří umějí o své práci a vztahu k přírodě poutavě vyprávět, klade se důraz na kvalitu filmů i témata. Nestačí jen závažný problém.

Jaká byla a jaká jsou nyní témata objevující se v soutěžních snímcích?

Hlavními náměty filmů v minulosti bylo především mapování problémů stavu životního prostředí. Varující snímky, většinou bez náznaku řešení problémů. Současné soutěžní snímky mají široký rozsah co do tematického a technického zpracování, často nabízejí řešení diskutovaných problémů. Nejsou to jen pořady o ochraně přírody, ale také představují nové technologie. Mnoho pořadů vypráví o životním stylu zajímavých lidí a jejich vztahu k přírodě. Novým tématem posledních let je také přírodní a kulturní dědictví a ochrana památek.

Můžete porovnat co do kvality i kvantity tuzemské a zahraniční filmy?

Zahraniční snímky, především např. ruské a německé, se vyznačují dokonalou technikou i zajímavými náměty, často jsou natočené ve vzdálených zemích. Je vidět, že jsou vyráběny s velkým filmovým rozpočtem. Tyto pořady si každým rokem odnesou několik ocenění. Méně nákladné pořady, např. tuzemské snímky, však zaujmou diváka především silným námětem. V současné době se ale produkce českých snímků zmenšuje a podíl zahraničních stoupá.

Živa je časopis pro biologickou práci, což zahrnuje také ekologii. Jsou podle vás snímky o životním prostředí biologicky fundované?

Většina filmů, přihlášených na festival a vybraných do soutěže, jsou určeny i pro

odbornou veřejnost. Využívají je učitelé pro výuku nejen na základních a středních školách, ale mohou je upotřebit i studenti vysokých škol, mohou jimi být doplněny odborné semináře, výstavy apod.

Právě další využití soutěžních programů během celého roku je hlavním posláním festivalu. Po celé republice jsou pořádány Ozvěny Ekofilmu a promítání je určeno nejen pro školy, ale i širokou veřejnost. Některé vítězné snímky také vysílá Česká televize.

Jak se díváte na budoucnost Ekofilmu?

Festival Ekofilm se usídlil v Českém Krumlově a nyní se rozšířil i do Českých Budějovic. Tím se zvýšil okruh diváků zejména z řad studentů, protože se do festivalového programu zapojila Biologická fakulta Jihočeské univerzity. Festival má mnoho svých stálých příznivců, kteří se stále vrací. Hledají zde každý rok nové filmy, příjemné prostředí a dobré přátele. Jsou to nejen filmoví tvůrci a odborníci, ale také ti, co festivalové pořady dále během roku využívají.

Chtěli bychom, aby věrných návštěvníků bylo co nejvíce a každým rokem přibývali noví. Pro festival je také důležité, aby se nacházela stále nová témata pro filmy a tvůrci byli schopní tyto pořady zajímavě pro diváky vytvořit a pak přihlásit na Ekofilm.

V r. 1997 se konání Ekofilmu, jež ředitelem byl tehdy prof. B. Moldan, přesunulo z Moravy do jižních Čech. Ředitelem v letech 1999–2003 se stal ing. F. Urban. V roce jubilejního 30. ročníku festivalu jmenoval ministr životního prostředí L. Ambrozek prezidentem Ekofilmu děkana PřF UK Pavla Kováře, předsedu redakční rady tohoto časopisu. Položili jsme proto prof. Kovářovi několik otázek.

Jak se díváte na historii festivalu?

V r. 1974, kdy se uskutečnil 1. ostravský ročník Ekofilmu, jsem se nacházel v předposledním roce studia na Přírodovědecké fakultě UK. S několika kamarády jsme se chystali alespoň na chvíli uniknout ze stále těsnější normalizační kazajky husákovského režimu na tramp k biblické a přírodovědecky zajímavé hoře Ararat. Nedostal jsem však víza, došlo k tureckému obsazení části Kypru. Polovina 70. let tu byla pochmurná ve všem všudy, mj. se nesmělo mluvit ani o problémech ekologie — běda vyjádřit se kladně o Římském klubu. Tajně jsme četli Orwella a říkali si: už jen 10 let zbývá, aby se možná do detailu naplnila temná vize jeho románu 1984. Druhý ročník Ekofilmu jsem už prožíval na půdě Ústavu krajinné ekologie ČSAV, kam mě přijímali prof. E. Hadač a dr. E. Nováková. Přišel jsem do výjimečného — diskutérského prostředí, do hledání mezioborového jazyka, kde přírodní vědy reprezentované mj. výše jmenovanými, a vědy společenské, utvářející směr antropoekologie a zastupované např. J. Stoklasou, B. Blažkem nebo O. Vidlákovou, krystalizovaly v mezinárodně tehdy průkopnický a unikátní pokus o syntézu přístupů, jež by se promítla i do praxe zacházení s životním prostředím a s územním managementem. V této dílně vznikaly nápady typu hnutí Brontosaurus, pravidelně se konala sympozia o deteriorizaci krajiny, vycházelo periodikum Questions geobiologicae a hned po režimním založení festivalu s cílem filmově optimisticky ukazovat ničím nezkalenou

nebo poopravenou přírodu se Ekofilm začal postupně měnit ve stále otevřenější platformu více či méně tabuizovaných ekologických problémů (tehdejší členka redakční rady Živy Eliška Nováková s dalšími kolegy udávala tón ve festivalovém výboru). Poté, co jako následek rozhodnutí ÚV KSČ přesunuli zlobivý ústav z Prahy na periferii, vyměnili ředitele a řada lidí odešla do vnější či vnitřní emigrace, převzala hlavní aktivitu v problematice prostředí Ekologická sekce Čs. biologické společnosti, kterou vedl prof. E. Hadač, tajemníka mu dělal dr. B. Moldan a začala se tu objevovat jména mladší generace, třeba též J. Vavrouška. Je jen logické, že první popřevratový ministr ŽP ČR a také předseda ČSOP B. Moldan se stal ředitelem Ekofilmu. Stejně tak při dalších organizačních změnách bylo v logice věci, že jeho následníkem se stal po aranzmá Ekofilmu v jihočeském prostředí, v krajině odlišné ve srovnání s průmyslovou, ing. F. Urban, člen Národního komitétu MAB a prezident ECOMove International. Důvěra, kterou shledávám ve svém jmenování při příležitosti 30. ročníku Ekofilmu, mě těší — nevím, zda souvisí s mým angažováním se v založení Společnosti pro ekologii krajiny (2000), která je zároveň českou odnoží Mezinárodní asociace pro ekologii krajiny (ta vznikla v r. 1982) nebo v mezirezortní komisi pro implementaci Úmluvy o evropské krajině. V každém případě fakt, že se letos poprvé jedním z dvou hlavních míst konání festivalu stalo též univerzitní město České Budějovice, mě jako děkana spřízněné Přírodovědecké fakulty UK v Praze může hrát, neboť témata Ekofilmu jsou určena především pro mladé a pro přírodovědecký dorost naší doby tím spíše.

Co přinesl letošní ročník?

Přinesl mimořádně pestrou nabídku témat a žánrů, obohacenou o některé nové kombinace prvků v obsahu i ve ztvárnění, stoupla návštěvnost, což je určitým zrcadlem doby. Při společenském závěru festivalu v prvním týdnu října si mohli vyměnit názory a myšlenky představitelé správní a politické sféry, vědci a umělci nejružnějšího zaměření, učitelé, studenti a vyhranění zájemci bez ohledu na profesní zázemí. Již předtím přitahoval též objem i kvalita dalších doprovodných akcí, jako byly třeba besedy, ať už např. s režisérem a autorem proslulých Ropáků J. Svěrákem, anebo s autorem knihy Prameny Amazonky doc. B. Jánškým z pražské PřF UK. Ekofilm se svými křivkami i dobové přitažlivosti může být indikátorem stavu společnosti, kdy některé problémy prostředí a krajiny ustoupily po změně režimu do pozadí, jiné se však stále vyhrocují nebo doutnají, některé jsou reálné a aktuální, jiné vznikají zbytečně — možná i z nedovzdělanosti aktérů.

Čím vás zaujal film, který dostal od mezinárodní poroty Velkou cenu Ekofilmu, případně filmy jiné?

Film V kruhu znovuzrození režiséra Viliama Poltikoviče se týká poselství Tibetu. Extrémně tvrdé prostředí vysokohoří, symbolizované po všech stránkách svěráznou horou Kailás — její geohistorickou genezí na střetu pevninských desek, geomorfologickým utvářením pyramidy s jasnými orientacemi stěn k světovým stranám, hydrologickou pozicí rozdělující vody do známých velkých řek kontinentu atd. — dává tušit i duchovní a kulturní význam tohoto

prostoru pro lidi. Mírumilovné soužití věřících různých religiozit se protíná v rituálu očistného obcházení hory, s odlišením ve způsobu, rychlosti či směru, a kontrastuje s krutými konflikty náboženského terorismu dneška. Ekolog tu kromě krystalických přírodních fenoménů může nacházet metaforu cyklických procesů v přírodě, jež funguje na principu „bezodpadových“ ekosystémových smyček propojených do funkčních sítí — na rozdíl od průmyslových systémů, které jsou lineární, podobně jako styl konzumního myšlení. Potěšilo mě, že na filmu mají svůj podíl i doktorandi z mé mateřské katedry botaniky, P. Kuneš a M. Štefánek.

Působivé jsou samozřejmě také další filmy, z oceněných je např. krásný snímek Skrytá tajemství Norska, odkrývající kouzelnou kamerou především biologickou rozmanitost hlubokých fjordů (Zvláštní cena poroty) nebo emotivní film Tanec modrých andělů Steva Lichtaga propojující příběh handicapované dívky se znovu-narůstajícím ohrožením velryb (Cena za volnou tvorbu). Autentičnost lidských příběhů s důrazem na vnímavost a zároveň akčnost doléhá ze snímku Olgy Sommerové Dva muži na Sibíři (Cena za dokument), poučení i humor najdeme v záběrech rakouského filmu Supi — létající popelnice (Cena za vědecký, vzdělávací pořad). Mohl bych pokračovat.

Při vyblašování cen v Českém Krumlově se sešla řada zajímavých osobností. Máte nějaké postřehy nebo komentáře k tématům, o nichž se bovořilo v kuloárech?

Režisérky Zuzana Meisnerová-Wisner, žijící ve Švýcarsku, a Olga Sommerová si přátelsky, ale s ohnivým zaujetím drahnou chvíli vyjasňovaly protichůdné názory na vnímání, lidské postoje a plusové či minusové stimuly v kultuře za komunistického režimu a po něm (myslím, že nakonec se shodly na vině patriarchálních móresů za špatné věci v obou uspořádáních). Autor Tančícího domu na pražském nábřeží, předseda poroty architekt Vlado Milunič, se tajuplně světil s chystaným projektem vinného supersklípku (neprozradím kde). Eva Vavroušková — duše STUŽe (Společnost pro trvale udržitelný život) — vážila zajímavý fakt enormně vysokého zastoupení filmů o vodě v letošním Ekofilmu (buď je to reakce na narůstající globální teplo a sucho, nebo na loňský „rok vody“). A protože se doneslo, že Nobelovu cenu míru právě získala keňská ekoložka Wangari Maathaiová — můžeme říci za „ekologii obnovy“ biomu ničících východoafrických lesů, které vytvářejí životadárné prostředí pro místní society, nemohl se ministr Libor Ambrozek na popud svého ředitele odboru vnějších vztahů Jakuba Kašpara vymlčet k tomu, že někteří politici volbu nezdolné Afričanky kritizují (nechápcí vztah mezi sázením stromů a mírem) a vyzradil, že s ní kamarádí. Musím ho v tom podpořit, protože z vlastní zkušenosti z Alžírka 80. let také vím, co vše obnáší etablovat zelený pás proti expanzi pouště.

Pracoval jste v Akademii věd a od politické změny v r. 1989 na PřF UK. Jaký vztah mezi poznatky v přírodních vědách a jejich uplatněním ve společnosti existuje a jaký by měl být?

V době sametového pozdvižení 1989 bylo mým štěstím, že jsem zrovna, a to dobrovolně, pobýval na „mateřské“ (otcovské) dovolené, abych trochu odlehčil své ženě (naš syn zažil pouze nějaký ten měsíc reálného socialismu). Díky bydlišti blízko Václavského náměstí jsem měl možnost každý z těch hektických listopadových dní brát staršího potomka „ke koni“ — když už to nešlo v davu za ruku, tak na hřbet, aby si pamatoval... Mimo spousty silných dojmů mi zůstalo povědomí, jak silně v českých zemích hýbou věcmi emoce, mimorozumové souznění, anebo naopak nesouznění. Týká se to i praxe v různých sférách komunálního žití, tedy i aplikace vědeckého bádání: náš člověk dociluje přání raději aktivistickým nátlakem než kvalifikovaným systémově racionálním postupem. Mezi poznatky v přírodních vědách a jejich uplatněním byla (v minulosti převážně politicky zastíraná) bariéra, která dodnes ve značné míře přetrvává, převážně pro předsudky, iracionalitu, neschopnost, nemotivovanost, nepřipravenost podmínek, hodnotovou nezakotvenost a neuznávání autorit — tedy ani poznání získaného podle vědeckých pravidel. Byl to jeden z motivů, pro něž jsem se tehdy rozhodl nevrátit se už do Akademie věd a přijmout spoluzodpovědnost za vývoj ekologických oborů a výchovu na Přírodovědecké fakultě UK. Jaký by onen vztah měl být? Je to prosté — daleko přímější, všestrannější, beze snah za každou cenu škatulkovat poznávací proces do výlučných typů — „neužitečné“ badatelský a/nebo praktický, kdy se už dopředu ví, „k čemu je to dobré“. V zemích Evropy, vyspělé Asie a zvláště Ameriky existuje škála forem takového vztahu, na kterou se hodí, byť ošklivé slovo: standardní.

Děkujeme za rozhovor.

Připravil P. Kovář a redakce Živa

Odesílatel:

Cenu Antonína Friče za rok 2004

navrhuji udělit autorovi tohoto článku:

Redakce časopisu ŽIVA

Národní tř. 3

110 00 Praha 1

Jeden anketní lístek může být využit pro jeden hlas.